

3. Η βιωμένη εμπειρία και το ιστορικό a priori στον Dilthey

Το βασικό ερώτημα που τον απασχολεί είναι τα θεμέλια της γνώσης των ΚΕ. Η σκέψη του έχει τρεις φάσεις α) την πρώιμη από το 1852 έως το 1876 που είναι επηρεασμένη από τον θετικισμό, β) την μεσαία φάση που είναι από το 1877 έως το 1900 όπου αναπτύσσει ένα συστηματικό ενδιαφέρον για την μεθοδολογία των ΚΕ και την ψυχολογία και γ) την ύστερη φάση από το 1901 έως το 1911 όπου εστίασε σε ζητήματα ερμηνευτικής και στην επίδραση του Χούσερλ. Στην Introduction of the Human Sciences εξετάζει την ιστορική γνώση έχοντας ως αφορμή την βιογραφία του Σλειερμαχερ. Για να το κάνει αυτό χρειαζόταν φιλοσοφικά εργαλεία γιατί τα πρακτικά προβλήματα της ιστορικής έρευνας είναι συνυφασμένα με θεωρητικά προβλήματα φιλοσοφικής κριτικής. Μέσα από μια κριτική του ιστορικού λόγου θέλησε να αποστασιοποιηθεί από την νέο-καντιανή στροφή πριμοδοτώντας την ίδια την ζωή και την εμπειρία.

κεφ 2

Όταν άρχισε να γράφει ο D η παραδοσιακή μεταφυσική των μεγάλων συστημάτων βρισκόταν σε υποχώρηση από την γερμανική ακαδημαϊκή ζωή και να στρέφονται όλοι στις ΦΕ για να βρουν ένα σταθερό θεμέλιο της αλήθειας. Η Σχολή του Μαρβούργου ήταν μια προσπάθεια των να ξαναδιαβάσουν τον Καντ μέσα από την οπτική των μαθηματικών, π.χ. ξαναπροσεγγίζεται το άπειρο και ο χώρος μέσα από το πρίσμα των Frege Russell. Τη σχολή αυτή ακολούθησε η σχολή του Baden με τους Windelband Rickert. Με αυτούς διαφώνησε κάθετα ο Dilthey. Σε μια Καντιανή οπτική, ο νους και η φύση είναι γεγονότα της συνείδησης και συστατικά της εμπειρίας, η αντίληψη είναι αυτή που δίνει μορφή σε αυτό το οποίο υπάρχει (διαδικασία, φυσικό αντικείμενο, νοητική κατάσταση, ψευδαίσθηση). Αυτό δεν παραπέμπει σε υποκειμενισμό αφού δεν λέμε ότι «τα φυσικά αντικείμενα είναι νοητικά γεγονότα» αλλά ότι ό,τι είναι αληθές για τον φυσικό και νοητικό κόσμο είναι αληθές στον βαθμό όπου είναι πράγματα για οποία έχουμε συνείδηση. Το ερώτημα για την πραγματικότητα έπεται και το ερώτημα «τι είναι πραγματικό» είναι επιστημολογικό. Αλλά πριν από αυτό υπάρχει το ερώτημα για το ποιοι είναι οι τύποι των γεγονότων που παρουσιάζονται στη συνείδηση. Ο Dilthey διαφωνεί με το ότι τα αντικείμενα της συνείδησης είναι φαινόμενα, δηλ παραγόμενα από τις δομές του χώρου, χρόνου και των κατηγοριών. Ο Καντ και οι νέο-Καντιανοί δεν συμφωνούν ως προς το εάν υπάρχει μια ανεξάρτητη πραγματικότητα πέρα από τη φυσική αλλά συμφωνούν στη διάκριση «εμπειρικού» και «υπερβατικού». Ο εμπειρικός εαυτός που είναι αντικείμενο ενδοσκόπησης και εμπειρικής ψυχολογίας ανήκει στα φαινόμενα με τον ίδιο τρόπο που είναι και τα φυσικά αντικείμενα. Ο υπερβατολογικός εαυτός είναι αυτός που κάνει τις υπερβατικές συνθέσεις δια των οποίων καθίστανται πιθανά τα αντικείμενα της εμπειρίας. Είναι το γνωρίζον υποκείμενο που γνωρίζει αντικείμενα. Στον D η διάκριση μεταξύ υποκειμένου/αντικειμένου δεν θεωρείται αποδεκτή. Για τον D η εμπειρία που έχουμε για τη ζωή του νου είναι άμεση αντανάκλαση της ίδιας της ζωής. Ο D διαφωνεί κάθετα με την έννοια του Καντιανού a priori. Η σκέψη βρίσκει την τάξη στην εμπειρία, δεν της την επιβάλλει με το νου, υπάρχει δομή και συνοχή στην προγλωσσική εμπειρία. Η προέλευση αυτής της τάξης δεν είναι η αισθητηριακή εμπειρία αλλά η εσωτερική ζωή του νου η οποία δεν έχει πάντα λογικές δομές αλλά τις δομές της ζωής η οποία αποτελεί μια ολότητα της οποίας η σκέψη και η νοηση αποτελούν ένα μέρος της. Ο νους δεν είναι κάτι που το κατασκευάζει το σκεπτόμενο υποκείμενο αλλά έχει μια ζωή της οποίας η δομή είναι ριζωμένη στην ιστορικότητα της

σχέσης με τον κόσμο. Άρα μια θεωρία της γνώσης προϋποθέτει τη γνώση της ολότητας της ζωής του νου, γι αυτό και ο W αναγνωρίζει την αναγκαιότητα της ψυχολογίας ως συνθήκη της επιστημολογίας, έτσι η επιστημολογία γίνεται ένα είδος εμπειρικής έρευνας τού πως γνωρίζουμε. Είναι η ψυχολογία σημαντική για να απαντήσουμε σε ερωτήματα επιστημολογίας; Ναι στο βαθμό που συναντιούνται στην ανάλυση της νοητικής λειτουργίας. Αυτό που είναι αναγκαίο για τον επιστημολόγο είναι η περιγραφή του «δομικού συστήματος της ζωής», όλου του περιεχομένου της νοητικής ζωής. Μελετώντας τη νοητική δομή έτσι όπως αυτή είναι ριζωμένη στην εμπειρία, η επιστημολογία είναι ένα είδος ανάλυσης του νοήματος μεταφυσικών και λογικών όρων όπως «πραγματικό», «αληθές» «έγκυρο». Η ψυχολογία εξετάζει το ρόλο που παίζει η λογική (reason) και η αντικειμενικότητα στη δόμηση της προσωπικότητας. Τα αποτελέσματα της ψυχολογίας είναι ασφαλή; Ναι λέει ο D αλλά όχι με μια ψυχολογία θετικιστική (υπόθεση, επαλήθευση). Για να το κάνει αυτό διακρίνει μεταξύ περιγραφικής και επεξηγηματικής επιστήμης. Η επιστήμη προσπαθεί να δείξει πώς συγκροτείται το αντικείμενο της πάνω σε ξεκάθαρα ορισμένες αρχές και μέσα από σαφώς προσδιορισμένα στοιχεία. Αλλά που βρίσκει αυτά τα στοιχεία και αρχές; Η περιγραφική επιστήμη τα βρίσκει στα δεδομένα της εμπειρίας παρατηρώντας τις σχέσεις των πιο απλών της στοιχείων. Η επεξηγηματική επιστήμη τα αναζητεί μέσα από υποθέσεις και επαληθεύσεις. Η επεξηγηματική επιστήμη εξαρτάται από την περιγραφή με την έννοια ότι η ακριβής ανάλυση των δεδομένων προηγείται της επαλήθευσης της υπόθεσης που αποσκοπεί να τα εξηγήσει, άρα η χρήση υποθέσεων εκθέτει την επεξηγηματική επιστήμη σε μια αβεβαιότητα η οποία δεν συμβαίνει στην περιγραφική επιστήμη. Στην πρωτοκαθεδρία της περιγραφής βοηθήθηκε από τις θέσεις του Husserl περί ακριβούς περιγραφής των δεδομένων της εμπειρίας που γνωρίζουμε άμεσα και διαισθητικά, by acquaintance. Αυτή η περιγραφή για να είναι επιστημονική θα πρέπει να ακολουθήσει τη φαινομενολογική αναγωγή. Πιο συγκεκριμένα, ο D επηρεάστηκε από τον Χουσερλ ως προς τα εξής. Τα αντικείμενα της γνώσης τα γνωρίζουμε μέσα από διαδικασίες της σκέψης, δια της κρίσης και της συναγωγής, και άρα ενέχουν πιθανότητα λάθους. Το λάθος αφορά όχι το δεδομένο στο οποίο βασίζεται η κρίση αλλά στον τρόπο με τον οποίο τα δεδομένα συσχετίζονται δια της κατανόησης για να διαμορφώσουν ένα αντικείμενο. Τα γεγονότα αυτά είναι τα δεδομένα της συνείδησης που βιώνονται ως αισθητηριακά περιεχόμενα ανεξάρτητα από τα αντικείμενα στα οποία αναφέρονται. Αυτό είναι πραγματικό όχι αυτό στο οποίο αναφέρονται. Η περιγραφική ψυχολογία περιγράφει αυτά τα νοητικά γεγονότα ως άμεση εμπειρία, και μετα αποσκοπεί να δείξει πως μέσα από τις διαδικασίες της σκέψης αυτά τα δεδομένα γίνονται αντιληπτική γνώση μέσω της φαντασίας, ανάμνησης, αφηρημένης έννοιας και πως σταδιακά χτίζεται το discourse, η κρίση και η συναγωγή. Όταν συνειδητοποιούμε, συνειδητοποιούμε κάτι, και μπορούμε να διακρίνουμε αυτό του οποίου έχουμε συνείδηση από την συνείδησή μας γι αυτό. Το πρώτο είναι το περιεχόμενο της συνείδησης και το δεύτερο είναι το ενέργημα της συνείδησης. Τα νοητικά αυτά ενεργήματα είναι τριών ειδών, γνωστικά, συναιθηματικά και βουλητικά τα οποία έχουν υποκατηγορίες, ΓΝΩΣΤΙΚΑ: αντίληψη ενθυμηση υπόθεση αμφιβολία κρίση, ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ: χαρά φόβος μίσος, ΒΟΥΛΗΤΙΚΑ: επιθυμία και υποχρέωση. Το ενέργημα και το περιεχόμενο της συνείδησης είναι δυο διαφορετικοί τύποι συνείδησης, το περιεχόμενο είναι κάτι για το οποίο έχουμε συνείδηση, βρίσκεται απέναντί μας και παίρνουμε απέναντι του μια στάση, το ενέργημα είναι η στάση που έχουμε απέναντι στο περιεχόμενο. Έχοντας συνείδηση ενός περιεχομένου, βιώνουμε τη στάση μας απέναντι στο περιεχόμενο, δεν έχουμε συνείδηση της στάσης μας. Το ενέργημα ή η στάση είναι εγγενώς συνειδητή αλλά δεν έχουμε συνείδηση αυτής, την βιώνουμε (live through it, erleben) και αυτό είναι που περιγράφουμε ως βιωμένη εμπειρία. Αν στρέψουμε την προσοχή μας μέσω της ενδοσκόπησης στη στάση, γίνεται και αυτή συνειδητή. Η βιωμένη εμπειρία

είναι μια άμεση εμπειρία. Η βιωμένη εμπειρία δεν είναι μια γνώση του εαυτού ή των καταστάσεων του γιατί μόνο ένα περιεχόμενο μπορεί να είναι αντικείμενο γνώσης και όταν πρόκειται για γνωστικό ενέργημα. Ποτέ δεν γνωρίζουμε τη ζωή ως όλον επειδή υπάρχει πάντα κάτι που είναι βίωμα και στηρίζει όλα τα υπόλοιπα, η βιωμένη εμπειρία είναι ένας ειδικός τρόπος δια του οποίου η πραγματικότητα υπάρχει για μένα, το *erlebnis* δεν είναι ένα αντικείμενο το οποίο βρίσκεται απέναντι απο τον παρατηρητή που το παρατηρεί, η ύπαρξή του για μένα δεν διακρίνεται απο αυτό το οποίο υπάρχει για μένα. Είναι ενα άμεσο γνωρίζειν και όχι μια εσωτερική αντίληψη διότι το *erlebnis* δεν αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ούτε είναι ένα είδος αισθητηριακού δεδομένου γιατί δεν είναι κάτι που βρίσκεται απέναντί μου αλλά κάτι που μου ανήκει. Το ενέργημα βιώνεται, το περιεχόμενο αναπαριστάται, μέσω του ενεργήματος, αναπαριστώ. Το σύνολο των βιωμένων εμπειριών συνθέτουν το "structural system of mind or life". Αυτή η νοητική δομή διέπεται απο τρεις τύπους σχέσεων. Η πρώτη αφορά σχέσεις ανάμεσα στο ενέργημα και στο περιεχόμενο, δεύτερον κάθε ενέργημα έχει μια ιεραρχική δομή και τρίτον γνώση/συναίσθημα/βούληση συνθέτουν μια δομή, μια τελεολογική ενότητα υπο την έννοια ότι έχει αποβλεπτικότητα η οποία ποικίλλει απο άτομο σε άτομο. Αυτή δομική ενότητα έχει χρονικότητα, υπο την έννοια το παρόν γίνεται παρελθόν και το μέλλον παρόν, το μόνο που υπάρχει είναι το παρόν, το παρελθόν το θυμόμαστε και το μέλλον το προσδοκάμε. Αν τον σκεφτούμε με όρους φυσικής ο χρόνος είναι ένα ομοιογενές και συνεχές ξεδίπλωμα διαδοχικών μερών, σε αυτόν το χρόνο ο Καντ βρήκε αντινομίες γιατί είναι αδύνατο να περιγράψεις τον πραγματικό χρόνο όταν το βλέπεις με όρους συνέχειας. Αυτό που ακυρώνεται εδώ είναι η έννοια της ταυτοχρονίας γιατί για να μπορεί το παρόν να έχει μια θέση στο χρόνο θα πρέπει να έχει διάρκεια. Το παρόν είναι ένα *lapse of time* του οποίου την έκταση την συλλαμβάνουμε ως ενότητα, συλλαμβάνουμε απο κοινού αυτό το οποίο λόγω της συνέχειάς του είναι μη διαχωρίσιμο. Το παρόν πάντα έχει ένα στοιχείο μνήμης αυτού που προηγήθηκε, το παρόν περιλαμβάνει τη συνείδηση του άμεσου και επιβίωσαντος παρελθόντος, άρα το παρελθόν επιβιώνει ως ανάμνηση ή ως παρελθόν; Ο D δεν απαντά. Η μνήμη στην οποία αναφέρεται ο D είναι διαφορετική από την μνήμη με την καθημερινή έννοια την οποία διακρίνει ανάμεσα σε μνήμη δυναμική και οικεία και έμμεση και απόμακρη. Ο D σχετίζει τη βιωμένη εμπειρία με την πρώτη λόγω της επίδρασής της στο παρόν και με αυτή την έννοια η βιωμένη εμπειρία έχει μια ενότητα εξαιτίας των δομικών σχέσεων των μερών της και της παροντικότητας των ύστερων στα πρότερα. Η βιωμένη εμπειρία δεν είναι μια παροντική εμπειρία αλλά μια εν τω χρόνω εμπειρία μέσα στην οποία παρελθόν παρόν και μέλλον συνυπάρχουν όχι με διαδοχικό αλλά με διαλεκτικό τρόπο. Για αυτό και η εμπειρία λέγεται και «ενότητα ζωής» (*life unit*). Με αυτή την έννοια στην βιωμένη εμπειρία υπάρχει ένα παρόν που είναι απών, με την έννοια ότι βιώνεται κάτι που απουσιάζει. Από την άλλη μεριά το παρελθόν και το μέλλον σχετίζονται με το παρόν ως εξής. Όταν σκέφτομαι κάτι που έγινε παλιά, το ενέργημα γίνεται στο παρόν και το περιεχόμενο αναφέρεται στο παρελθόν. Με αυτή την έννοια το περιεχόμενο υπερβαίνει την βιωμένη εμπειρία, άρα το υπερβατικό αφορά όχι τη συνείδηση γενικά αλλά τη συνείδηση της βιωμένης εμπειρίας. Η υπερβατικότητα της βιωμένης εμπειρίας ενέχει ανακλαστικότητα αφου χάρη σε αυτή το παρελθόν και το μέλλον εγγράφονται στο παρόν. Το ερώτημα που θέτει η επιστημολογία είναι το σε ποιο βαθμό οι άλλοι εαυτοί και τα αντικείμενα που εμφανίζονται στη συνείδησή μου είναι 'πραγματικοί' και «αντικειμενικοί». Η βιωμένη εμπειρία δεν είναι *phenomenal* όπως είναι οι αισθητηριακές εμπειρίες των αντικειμένων του έξω κόσμου τις οποίες τις αντιλαμβάνομαι μέσω των ποιοτήτων. Η βιωμένη εμπειρία συλλαμβάνεται άμεσα και το ερώτημα δεν είναι αν είναι πραγματική διότι μας παρουσιάζεται ως δεδομένη, άρα το «πραγματικό» και το «δεδομένο» είναι δύσκολο να διαχωριστούν. Αποκτούμε γνώση του εαυτού όχι μέσω της αφαίρεσης/απόστασης από τη

βιωμένη εμπειρία αλλά ακολουθώντας το πώς ξεδιπλώνεται η ίδια η διαδικασία ζωής. Περνάμε τώρα στο ερώτημα της φύσης της εξωτερικής πραγματικότητας. Οι αισθητηριακές εμπειρίες έχουν ως αίτιο κάτι που είναι έξω από αυτές, το αίτιο αυτό είναι το “αντικείμενο”, όμως είναι λάθος να λέμε ότι τα αισθητηριακά δεδομένα είναι μέρος του εξωτερικού κόσμου ανεξάρτητος από τη συνείδηση. Όμως γνωρίζουμε το εξωτερικά αντικείμενα μέσα από τις αισθήσεις που μας προκαλούν και έτσι είναι δύσκολο να ξέρουμε πως είναι το ίδιο το αντικείμενο, για αυτό και οι φιλόσοφοι αναφέρονται σε ένα υπερβατολογικό αντικείμενο αλλά ταυτόχρονα αμφιβάλλουν για τη γνωσιμότητά του. Για να είναι γνώσιμη η σχέση ανάμεσα σε υποκείμενο και αντικείμενο δεν θα πρέπει να είναι μια σχέση ανάμεσα στη συνείδηση και σε κάτι έξω από αυτήν, αλλά θα πρέπει και τα δυο να βρίσκονται στη συνείδηση. Η διάκριση ανάμεσα στον εαυτό και το αντικείμενο βρίσκεται εντός της συνείδησης. Το ερώτημα για την πραγματική ύπαρξη του εξωτερικού κόσμου δεν είναι ένα ερώτημα συναγωγής αλλά ορισμού και ανάλυσης. Δεν ξεκινάμε ορίζοντας τι είναι “αντικείμενο” “πραγματικότητα” “ύπαρξη” και μετά να αποδείξουμε ότι υπάρχει ένας εξωτερικός κόσμος όπως τον ορίσαμε, αλλά ξεκινώντας από το γεγονός ότι γνωρίζουμε ότι υπάρχει κάτι που το λένε «έξω κόσμος» και μετά δια της ανάλυσης ανακαλύπτουμε από τι αποτελείται και πως λειτουργεί. Για τον D οι ρίζες της αντικειμενικότητας βρίσκονται όχι στο κατανοείν αλλά στη βούληση, οι λογικές κατασκευές του νου αντλούν νόημα μέσα στο πλαίσιο της volitional experience. Η πλάνη μιας θετικιστικά εμπνεόμενης επιστημολογίας είναι να αντιλαμβάνεται το γνωρίζον υποκείμενο ως ένα απομονωμένο νοητικό πράγμα όπου το μόνο που κάνει είναι να σκέφτεται και το αντικείμενο ως εάν να αποτελείται από αναπαραστατικά στοιχεία. Αντίθετα μια πραγματική θεωρία της γνώσης θα έπρεπε να ξεκινάει από την ολότητα του είναι και να δείξει πως μορφοποιείται η συνείδηση του εξωτερικού κόσμου. Για τον D τα αισθητηριακά δεδομένα είναι mind dependent, όμως υπάρχουν στοιχεία του έξω κόσμου τα οποία αντιτίθενται στον έλεγχο που επιβάλλει η συνείδησή μου, αυτά τα στοιχεία συνιστούν τα αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου, το γνωστικό αντικείμενο δεν είναι προϊόν των a priori μορφών του νου που το σχηματοποιεί αλλά δημιουργημένο της ενότητας της ζωής, το αντικείμενο δεν συνάγεται αλλά μας δίνεται: αυτό σημαίνει ότι προβάλλουμε την εσωτερική μας ζωή στον έξω κόσμο με έναν ασυνείδητο και άμεσο τρόπο, η συναγωγή παίζει έναν περιορισμένο ρόλο στη γνώση του εξωτερικού κόσμου, μας βεβαιώνει για την εξωτερικότητά του, όχι για την ύπαρξή του, πριν αρχίσουμε να συνάγουμε έχουμε κάτι δεδομένο επί του οποίου κάνουμε τη συναγωγή, αυτό το δεδομένο είναι η αντίσταση του εξωτερικού κόσμου στις a priori κατηγορίες, η ματαίωση της πρόθεσης μας πληροφορεί για την ύπαρξη του εξωτερικού κόσμου. Το επιστημολογικό πρόβλημα είναι το πως γνωρίζουμε τους άλλους νόες; το αναπτύσσει στην 79 και είναι σχεδόν ίδιο με του Husserl, “τη φύση του ανθρώπου δεν τη διαβάζουμε στη μυστικότητα του ιδιωτικού κόσμου αλλά στις σελίδες της ιστορίας και της κοινωνίας”. Το νόημα της ιστορικής γνώσης και της εμπειρίας δεν είναι μια γνώση για όσους έζησαν και έδρασαν στο παρελθόν αλλά μια αίσθηση του πως βιώνουμε την επίδρασή τους εδώ και τώρα. Ο Ντιλνταυ επιτίθεται στην coherence theory of truth, ρωτά ο Ντιλνταυ “τι είναι αυτό που κάνει τη σκέψη έγκυρη” και λέει ότι η εγκυρότητα της σκέψης δεν βρίσκεται εντός της αλλά στην εμπειρία, η λειτουργία της διαδικασίας της σκέψης είναι να αναπαραστήσει τα περιεχόμενα και τις δομικές σχέσεις της βιωμένης εμπειρίας, ο όρος αναπαραστάση αναφέρεται στο να clarify τα δεδομένα της εμπειρίας εντοπίζοντας τις αποχρώσεις, τους βαθμούς και τα είδη των μορφών, στο abstraction και στο reconstruction. Ποια είναι η θέση του για τις Καντιανές κατηγορίες; υπάρχουν μορφικές σχέσεις που μας τις δίνει η εμπειρία όπως η ενότητα/πολλαπλότητα, ομοιότητα/διαφορά, μέρος/όλο, διαβάθμιση, η εμπειρία έχει μια μορφική όψη, κάθε μέρος της εμπειρίας έχει peculiar χαρακτηριστικά που διακρίνουν από

κάποια άλλη και αποτελούν τη βάση της ενότητάς της. Το ότι οι κατηγορίες δεν προέρχονται από τις αισθητηριακές εμπειρίες δεν σημαίνει ότι συνιστούν a priori μορφές του νου αλλά αποσπώνται από την εμπειρία της εσωτερικής ζωής και προβάλλονται στον φυσικό κόσμο

κεφ 6

οι ΚΕ έχουν έναν τριπλό σκοπό, να περιγράψουν γεγονότα, να ανακαλύψουν νόμους και κανονικότητες (regularities) και να διατυπώσουν κριτήρια αξιών, δεδομένου ότι η κοινωνία αποτελείται από άτομα, το ερώτημα είναι ποια η σχέση του ατόμου με την κοινωνία ή την ομάδα, ο Ντιλ απορρίπτει και τη σοφιστική θέση (υπάρχουν μόνο άτομα) και την Πλατωνική (η κοινωνία είναι ένα οργανικό όλο που έχει νου) γιατί που παρατηρούμε και έχουμε ως δεδομένο δεν είναι ένα άτομο ξεκομμένο από την κοινωνία ούτε μπορούμε να πάρουμε μοντέλα από τη φυσική και τη βιολογία για να εξηγήσουμε τη σχέση ατόμου κοινωνίας. Η θεμελιώδης έννοια της κοινωνίας είναι το άτομο και άρα θα πρέπει να εξετάσουμε την ψυχολογία του, για να το πετύχει αυτό η ψυχολογία θα πρέπει να ικανοποιήσει τρεις απαιτήσεις, πρώτον να μελετήσει τον άνθρωπο ως κοινωνικό και ιστορικό ον και όχι ως αφαίρεση, δεύτερον είναι σημαντικό να δουλεύει με τύπους λόγω της του ότι το παρατηρήσιμο είναι η πραγμάτωση μορφών, τρίτον για το λόγο αυτό η ψυχολογία δεν μπορεί παρά να είναι μόνο περιγραφική και θα εστιάζει στα παρατηρήσιμα. Το πλέον κατάλληλο μέσο για να επιτευχθεί αυτό είναι η βιογραφία, όχι ως επιφανειακή ερμηνεία της ζωής κάποιου αλλά ως επιμέρους πραγμάτωση μιας γενικότερης κοινωνικής διαδικασίας «στη βιογραφία βρίσκουμε το κλειδί για να κατανοήσουμε το νού των κοινωνικών τάξεων, των γενεών και των κοινωνικών ομάδων των οποίων τα άτομα είναι πραγματώσεις ή αναπαραστάσεις, η βιογραφία είναι το σημείο συνάντησης της ψυχολογίας με την ιστορία, τρία σημεία συνοψίζουν τις θέσεις του Ντυ για τα πολιτισμικά συστήματα, υπάρχουν σε κάθε πολιτισμικό σύστημα στοιχεία της φύσης τα οποία παραμένουν σταθερά και αμετάβλητα στο πέρασμα των γενεών, τα επιτεύγματα κάθε γενεάς αποκρυσταλλώνονται σε ήθη και έθιμα και αποκτούν μια εξωτερική μορφή και σε κάθε ατομική δράση εκφράζονται οι αντικειμενοποιημένες διαστάσεις αυτών των πολιτισμικών συστημάτων, π.χ. η συγγραφή ενός βιβλίου συνιστά μια επιστημονική αξίωση, ένα οικονομικό προϊόν και μια νομική πραγματικότητα. οι σχέσεις που διαμορφώνουν οι άνθρωποι μέσα στα πολιτισμικά συστήματα έχουν δυο χαρακτηριστικά πρώτον ότι άνθρωποι που έχουν ίδιο αίμα ή μένουν στην ίδια περιοχή ή μαζεύονται από κοινού για έναν σκοπό σχηματίζουν ολότητες ή ομάδες που έχουν μια δική τους ζωή και σταδιακά διαμορφώνεται η θεσμική υφή της κοινωνίας. Για τον Ντ κάθε ανάλυση των πολιτισμικών συστημάτων προϋποθέτει την ψυχολογία. Η θέση αυτή δεν παραπέμπει σε ατομικιστική έρευνα αλλά σε κοινωνιολογική με την εξής έννοια: για παράδειγμα, παραδοσιακά η μελέτη της ηθικής θεωρείται προσωπικό ή φιλοσοφικό ζήτημα ενώ για τον Ντ αποτελεί θέμα εμπειρικής έρευνας καθώς η ηθική θεωρία που θα αναπτυχθεί θα πρέπει να λάβει υπόψη της τρία πράγματα: να αναλύσει τις βασικές impulses της ηθικής συνείδησης, να δείξει το πώς αυτές μορφοποιούνται μέσω των ηθικών θεσμών και να προτείνει απαντήσεις σε ηθικές συγκρούσεις. Γιατί ο Ντ διαφωνεί με την κοινωνιολογία του Comte γιατί θεωρεί ότι είναι λάθος να αντιμετωπίζουμε τις ΦΕ σαν να είναι ΚΕ. Αντίθετα, είναι πολύ δεκτικός στην κοινωνιολογία του Simmel γιατί αντιμετωπίζει τις σχέσεις ως μορφές.

Τα πολιτισμικά συστήματα εξασφαλίζουν συνοχή στο βίωμα και άρα αυτά είναι η πηγή για να αποκτήσουμε γνώση για τη βιωμένη εμπειρία, αντικείμενο ψυχολογικής περιγραφής και ανάλυσης είναι αυτά τα συστήματα, στόχος είναι η μορφολογική περιγραφή της δομής του

νου (cognition, feeling, volition). Αυτή η δομική ανάλυση θα πρέπει να συμπληρωθεί από τη ανάλυση της ανάπτυξης του νου, δηλαδή της βιογραφίας του και επειδή η επιστήμη δουλεύει με universals η περιγραφική ψυχολογία θα μας δείξει τις αιτιακές λογικές σε σχέση με τις οποίες the universal becomes individuated. Η πρώτη αντίδραση ήρθε από τους καντιανούς Rickert Windelband για τους οποίους η ψυχολογία καμία σχέση δεν έχει με πολιτισμικές επιστήμες και ιστορία διότι οι δεύτερες ασχολούνται με πλέγματα αξιών και με a priori αρχές που τις εκφράζουν ενώ η ψυχολογία ανήκει στις φυσικές επιστήμες από άποψη μεθόδου. Επιπλέον η εσωτερική εμπειρία δεν έχει συνοχή όπως λέει ο Ντ αλλά είναι ένα συνονθύλευμα κατακερματισμένων δεδομένων που μπαίνουν σε τάξη χάρη στις δομές του νου. Σταδιακά ο Ντ αναγνωρίζει ότι η ενδοσκόπηση δεν είναι ικανή να κατανοήσει τη δομή της βιωμένης εμπειρίας, η βιωμένη εμπειρία δεν μπορεί να κατανοήσει τον εαυτό της, κάτι που ωθεί τον Ντ να υποστηρίξει ότι η νόηση, συναίσθημα και βούληση δεν δίνονται άμεσα αλλά εξαρτώνται από τις ταξινομήσεις της γλώσσας, υποστηρίζει ότι οι νοητικές στάσεις εκφράζονται μέσω των προθέσεων of, over upon, με την έννοια ότι η προτασιακή μορφή που μπορεί να πάρει η νοητική στάση είναι ως δήλωση, ως exclamation (επιφώνημα) command. Σε κάθε περίπτωση οι κατηγορίες της ζωής (νόημα, σκοπός και αξία) εκφράζονται ως χρονικές δομές της συνείδησης υπό την έννοια ότι ο νους κοιτάζει το παρελθόν για να δώσει νόημα στα γεγονότα του παρελθόντος, κοιτάζει το μέλλον για να θέσει σκοπούς και σχέδια και αναπτύσσει στο παρόν συγκεκριμένες αξίες, δεν πρόκειται για faculties του νου αλλά για προσανατολισμούς του νου απέναντι στον κόσμο.

Η γνώση στις ΚΕ δεν είναι abstract ή theoretical αλλά ιστορική. Στην ιστορική εξέλιξη των ΚΕ είναι που βρίσκεται το θεμέλιο της λογικής τους συγκρότησης. Σε αντίθεση με τον Rickert δεν αναζητά το θεμέλιο της γνώσης σε κάποιο a priori αλλά στην ίδια την κουλτούρα στην οποία η γνώση αυτή είναι ριζωμένη. Αντί για την αναζήτηση κάποιου Αρχιμήδειου σημείου, ο Ντ στρέφεται στην ιστορία για να θεμελιώσει επιστημολογικά τις ΚΕ. Στην Εισαγωγή στις Ανθρωπιστικές Επιστήμες αφενός δείχνει τις διαφωνίες του με τον Mill και τον Comte και αφετέρου επιδίδεται σε μια ιστορική ανάλυση της μεταφυσικής. Η αντι-μεταφυσική τάση του Dilthey είναι ένδειξη της συμφωνίας του με την γενικότερη αμφισβήτηση της Χεγκελιανής σκέψης της εποχής και τις επιθέσεις των θετικιστών. Σε αντίθεση όμως με αυτούς, δεν απαξίωσε πλήρως την μεταφυσική αλλά ήθελε να της δώσει μια ιστορική διάσταση. Για τον Ντ βασική αρχή της μεταφυσικής είναι η αρχή του επαρκούς λόγου πάνω στην οποία βασίζονται και οι ιστορικές και οι ΦΕ. Η μεταφυσική είναι η επιστήμη του Λόγου, μόνο που ο ίδιος ο λόγος στράφηκε στην μεταφυσική για να την αποτελειώσει. Ο Ντ συμφωνεί με τους θετικιστές ότι θα πρέπει οι ανθρωπιστικές επιστήμες να επιστρέψουν στην εμπειρία και όχι να φιλοσοφούν ανεξάρτητα με αυτήν. Αλλά δεν θέλει και να προσυπογράψει έναν εντελώς αφελή εμπειρισμό. Η εμπειριστική φιλοσοφία τύπου Λοκ Χιουμ βασίζεται εξ ολοκλήρου στην παρατήρηση και αναλύει τον κόσμο μέσα από μια αντίθεση με τον κόσμο της συνείδησης. Άρα τα μονα σημαντικά δεδομένα είναι τα εξωτερικά, εξ ου και η έμφαση του Comte στην κοινωνιολογία. Για τους ίδιους λόγους διαφωνεί και με την απαίτηση του Mill να δομηθούν οι ΚΕ με βάση το μεθοδολογικό πρότυπο των ΦΕ. Οι ΚΕ για τον Dilthey απαιτούν μια δική τους μεθοδολογία που θα σέβεται την εμπειρία του καθημερινού ανθρώπου. Η πρωτοδοτήση της ιστορίας όμως για τον Dilthey δεν σημαίνει και αποδοχή του ιστορικισμού, απλά ότι η συστηματοποίηση της μεθοδολογίας των ΚΕ προϋποθέτει την ιστορικότητα της εμπειρίας. Η ιστορία δηλαδή θα αποτελούσε ένα είδος κριτικής, όχι ότι θα έλυne όλα τα φιλοσοφικά προβλήματα. Αυτό που λέει είναι απλά ότι για να ερευνησουμε κάτι θα πρέπει να δούμε την εξέλιξή του. Εξίσου όμως αφελής είναι και η πίστη στην παντοδυναμία της ιστορικής στροφής

στις ΚΕ, όπως δείχνει και το παράδειγμα του Ρανκε για τον οποίο το παρελθόν καταλήγει να είναι ένα μουσειακό έκθεμα προς θέαση. Το πρωταρχικό δεδομένο της γνώσης είναι η εμπειρία ως εσωτερική συνείδηση. Εδώ βρίσκεται η βασική διαφωνία του Dilthey από την θέση του Καντ για το τι είναι εμπειρία. Παρόλο που ιστοριοποιεί το λόγο, παραμένει δεμένος στο Καντιανό ιδεώδες του επιστημολογικού υποκειμένου. Ρωτάει, «με ποια μορφή μας δίνεται ο κόσμος;» και όπως και οι άλλοι νέο-καντινοί θεωρεί πως πηγή της γνώσης είναι η συνείδηση.

Δέχεται ότι ο Καντ μετέτρεψε τη φιλοσοφία σε μια συστηματική μορφή επιστήμης της εμπειρίας, όμως υπάρχουν πράγματα που δεν ολοκλήρωσε. Αμφισβήτησε την Καντιανή διάκριση μεταξύ «καθαρής» και «εμπειρικής» γνώσης επαναπροσδιορίζοντας το νόημα της ίδιας της συνείδησης. Η συνείδηση ποτέ δεν είναι «καθαρή» αλλά πάντα είναι μέσα στο πλαίσιο της ανθρώπινης ζωής η οποία είναι χρονικά και πολιτισμικά καθορισμένη. Η συνείδηση είναι πάντα μια συγκεκριμένη συνείδηση, είναι η συνείδησή μου, μέρος της ολότητας της βιογραφίας μου σε συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο. Η ιστορική εμπειρία είναι η μόνη α priori συνθηγή της ζωής έτσι όπως βιώνεται στον κόσμο.

Μια επιστήμη της εν-τω-κοσμου ζωής δεν μπορεί παρά να λαμβάνει υπόψη της την ιστορικότητα της ζωής. Η ιδέα ενός άχρονου λόγου ως βάσης της ΚΕ είναι αδιέξοδη διότι αντιμετωπίζει την συνείδηση σαν να είναι μαθηματικό αξίωμα. Στο υποκείμενο που έφταιξαν ο Λοκ Χιουμ και Καντ δεν τρέχει αίμα αλλά η νόηση φαίνεται να αναπτύσσεται μέσα από έννοιες

Αμφισβήτησε τη θεωρία του χρόνου του Καντ θεωρώντας ότι ανάγοντας το χρόνο σε μια ιδεατή μορφή που εποπτεύει τα φαινόμενα του στερεί την αμεσότητα που έχει ως αδιαμεσολάβητη εμπειρία. Βασιζόμενος στο μαθηματικό σκεπτικό της θεώρησης του χρόνου ως κάτι που σχετίζεται με την σταθερή παρατήρηση και παρουσία, ο Καντ αδυνατεί να κατανοήσει τη χρονικότητα της βιωμένης εμπειρίας. Άρα την ίδια στιγμή που αναζωογονεί την απαίτηση του Καντ για επιστημολογική αυστηρότητα την ίδια στιγμή ο Dilthey αναγνωρίζει την πιεστική ανάγκη για μια επιστροφή στην ζωτικότητα της ιστορικής εμπειρίας. Κάθε επιστήμη του πνεύματος θα πρέπει βασίσει τη θεωρία της στην πραγματική εμπειρία της ιστορικής ζωής. Πριμοδοτώντας την βιωμένη εμπειρία επεδίωκε τη σύνδεση της επιστήμης με τη ζωή και να δώσει επιστημολογική εγκυρότητα στις ΚΕ. Η κατεξοχήν μέθοδος που τους ταιριάζει είναι η verstehen: κατανοούμε την κουλτούρα και την κοινωνία επειδή και εμείς είμαστε καθορισμένοι από αυτήν και είμαστε μέρος της. Εδώ η «εξήγηση» απαξιώνεται καθώς θεωρείται ότι αφορά μόνο τις ΦΕ διότι εξηγούμε κάτι όταν το παρατηρούμε και αυτό δεν μπορεί να αφορά τις ΚΕ.

Η ζωή έτσι όπως την βιώνουμε στην εμπειρία μας δεν είναι μια συλλογή από αισθητηριακές εντυπώσεις αλλά ένα ενοποιημένο όλο. Σε αντίθεση με τις θεωρίες του κοινωνικού συμβολαίου που βασίζονται στην εικόνα του απομονωμένου αυτόνομου και αυτοκαθοριζόμενου ατόμου, ο Dilthey αντιμετωπίζει τον εαυτό ς εξ αρχής ριζωμένο σε σχέσεις που έχουν γλώσσα έθιμα και παραδόσεις.

Η αυτογνωσία δεν προκύπτει από την ενδοσκόπηση αλλά από την κατανόηση του πλέγματος του και κόσμου όπου δεν υπάρχει διαχωρισμός της συνείδησης από το εξωτερικό αντικείμενο που καθίσταται αντιληπτό. Η έννοια αυτού του «πλέγματος ζωής» (life nexus) αποτελεί τη βάση για τη θεωρία της συνείδησης. Σύμφωνα με την αρχή της φαινομενικότητας, τα αντικείμενα και τα πρόσωπα με τα οποία σχετιζόμαστε «είναι εκεί για μένα» ως γεγονότα της συνείδησης, το να λέμε ότι υπάρχει ένας κόσμος αντικειμένων

διακριτός από τη συνείδηση ο οποίος επιδρά πάνω της, είναι μια αφελής πεποίθηση. Αυτά τα γεγονότα της συνείδησης δεν είναι οι αναπαραστάσεις του λογικού υποκειμένου τύπου Λόκ, αλλά βιωμένες εμπειρίες που γνωρίζονται στο πλαίσιο του κόσμου. Σύμφωνα με αυτή τη δεύτερη αρχή της ολότητας της εμπειρίας, τα γεγονότα της συνείδησης κατανοούνται ως μέρη αυτού του πλέγματος ζωής το οποίο έχει ψυχολογική βάση. Όλα τα γεγονότα της συνείδησής μας από τις αναμνήσεις έως τις κοσμοθεωρίες μας είναι κομμάτια μιας ενοποιημένης εμπειρίας ζωής η οποία δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μέσω αφαίρεσης ως «αισθητηριακό δεδομένο».

Η βιωμένη εμπειρία δεν κατανοείται «θεωρητικά» αλλά μέσω της ολότητας των εκδηλώσεών της στη σκέψη, στις επιθυμίες και στα συναισθήματα. Μόνο έτσι γνωρίζουμε τον κόσμο.

Για να καταλάβουμε καλύτερα την έννοια της «βιωμένης εμπειρίας» ας δούμε λίγο καλύτερα πως προσεγγίζει την έννοια της ζωής.

Παρά τον μυστικισμό και τον ρομαντισμό του αποσπάσματος, ο Dilthey δεν ήθελε να πρωτοδοτήσει ανορθολογικές θεωρίες αλλά να επαναφέρει τη «ζωή» πίσω εκεί που ανήκει, δηλαδή στην ιστορία και στον πραγματικό κόσμο και να θέσει ως στόχο την συγκρότηση μιας περιγραφικής ψυχολογίας που θα προσέγγιζε την ζωή στην ολότητά της και όχι κατακερματισμένα. Αυτού του είδους η περιγραφική ψυχολογία θα συμπληρώνει την θετικιστική ψυχολογία του πειραματικού εργαστηρίου.

Από τη στιγμή που η βιωμένη εμπειρία αναδύεται μέσα σε κοινωνικο-ιστορικό πλαίσιο, η περιγραφική ψυχολογία μελετά τις αντικειμενοποιήσεις της συνείδησης μέσα στο χρόνο και στην διαδικασία της ζωής.

Αντί για την απομόνωση του καθολικού στοιχείου που υπάρχει στην ιστορική ζωή προκειμένου να κατακτήσει μια γενική θεωρία της αντίληψης, ο Dilthey αρνείται να διαχωρίσει την αντίληψη από το αντικείμενο, αλλά και τα δυο έχουν μια ενότητα που έχει για βάση της την εμπειρία. Η ιστορία ζωής του κάθε ατόμου είναι η βάση αυτής της ενότητας, πρέπει να δούμε τη ζωή στο σύνολό της για να εντοπίσουμε την ενοποιητική της αρχή. Παρά την ικανότητα μας να θυμόμαστε, κάθε εμπειρία εκτείνεται πέρα από τον ατομικό εαυτό, κάθε ιστορία ζωής είναι κομμάτι του πολιτισμικού πλέγματος ζωής. Δεν πρόκειται περί ψυχολογισμού διότι κάθε ατομική εμπειρία ζωής είναι ενταγμένη σε ένα δίκτυο σχέσεων μέρους-όλου.

Απέναντι όμως στον κίνδυνο του υποκειμενισμού όπου όλα είναι διάφανα για το υποκείμενο και πρόσβασιμα με προνομιακό τρόπο σε αυτό, ο Dilthey διευκρινίζει ότι η συνείδηση είναι ριζωμένη και στην ατομική ιστορία και στην πολιτισμική ιστορία. Από τη στιγμή που η συνείδηση είναι μέρος μιας ευρύτερης ολότητας για να την κατανοήσουμε χρειαζόμαστε περισσότερα δεδομένα από όσα μας δίνει η βιογραφία και να εξετάσουμε τις αντικειμενοποιήσεις της ζωής. Πόσο όμως επιστημολογικά έγκυρες μπορούν να είναι κάποιες προτάσεις που απορρέουν από το επιμέρους, από προσωπικές εμπειρίες που είναι εσωτερικές και ακαθόριστες και δεν μπορούν να αναλυθούν; Με άλλα λόγια, ο κίνδυνος του σχετικισμού δεν εξαφανίζεται.

Ο Dilthey λέει ότι η αναγνώριση της σημασίας της ιστορικότητας είναι μια ερμηνευτική ένδειξη για να καταλάβουμε τη ζωή και όχι υπερβατολογική συνθήκη για την πιθανότητας της γνώσης. Εντός της σφαίρας της ατομικής ζωής, ξεκινάει κανείς από το πλαίσιο της οικειότητας και πάει στο πλαίσιο του πλέγματος των σχέσεων με τους άλλους. Η κατανόηση είναι το να ξαναανακαλύπτω το εγώ στο εσύ, κατανοούμε συναισθήματα, σκέψεις και

επιθυμίες των άλλων ανθρώπων λόγω μιας διαμοιρασμένης ψυχικής δομής, μέσα από τις μορφές των καθημερινών εκφράσεων μας ανοίγεται ο κόσμος της ψυχολογίας.

Με τον τρόπο αυτό δεν κατανοείται ο ατομικός νους αλλά το πολιτισμικά και κοινωνικά του αποτελέσματα ή αντικειμενοποιήσεις. Η έννοια της κατανόησης πάει χέρι χέρι με την έννοια αυτή της αντικειμενοποίησης του πνεύματος που αντλεί προφανώς από τον Hegel.

Άρα η έκφραση της ζωής δεν είναι η έκφραση ενός απομονωμένου ατόμου αλλά η γνώση ενός πράγματος που είναι κοινό. Οι εκφράσεις του αντικειμενικού νου είναι θεσμοποιημένες στα έργα τέχνης και άρα είναι αναγκαία μια μέθοδος που να ταιριάζει σε αυτό το δεδομένο. Η μέθοδος που προτείνει είναι αυτή της ερμηνευτικής η οποία δεν αφορά μόνο κείμενα αλλά την ίδια τη ζωή. Η ζωή μας εκφράζεται σε ένα πλαίσιο νοήματος του οποίου η ενότητα είναι βασισμένη στη σχέση μέρους όλου, άρα η ερμηνεία της ατομικής ζωής θα πρέπει να λάβει υπόψη της το πώς σχετίζεται με τον κόσμο του αντικειμενικού νου. Το κείμενο δηλαδή είναι το μέσο για την εξήγηση της ιστορικής εμπειρίας. Σε κάθε περίπτωση η σκέψη του Dilthey παλεύει μεταξύ της απαίτησης για επιστημονική αυστηρότητα και της ανατίμησης της χρονικότητας της εμπειρίας.